

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Congressen

'De tuinjongen met het gouden haar: over de kracht van transities'

Studiedag georganiseerd door Rapunzel
[Leuven, 22 mei 2015]

Krista Mommen

Groei en verandering maken deel uit van ons alledaagse leven. Wat is de kracht van transitie in een steeds veranderende context? Transitie kan 'crisis' teweegbrengen maar ook nieuwe kansen en mogelijkheden bieden. Deze studiedag van Rapunzel – therapiecentrum voor kinderen, jongeren en hun gezinnen te Diest en ook gerenommeerd opleidingsinstituut – gaf een heldere kijk op hoe we de kracht van transities zo goed mogelijk kunnen benutten, zowel vanuit maatschappelijke en culturele beschouwingen als vanuit de concrete therapeutische praktijk. We kregen ideeën over hoe we de gewenste verandering stevig kunnen verankeren in wat bekend en vertrouwd is.

Dagvoorzitter Luc Declercq, klinisch psycholoog en opleider in Rapunzel, gaf een korte uiteenzetting van het programma en breide de verschillende onderdelen tijdens de dag mooi aan elkaar. Het thema zelf werd ingeleid door Greet Spilingaer, psychotherapeute en coördinator van Rapunzel. Zij deed dat met een passage over de tuinjongen met het gouden haar, uit het sprookje 'IJzeren Hans' van de gebroeders Grimm. Het sprookje maakt ons duidelijk dat er een heel transitieproces te gaan is voor de prins koning kan worden. Het is een lange weg die soms vreemde bochten maakt met bijzondere

ontmoetingen en uitdagingen. Dit verhaal vertelt ons hoe traag, geleidelijk, duurzaam, complex, en doorleefd transities vaak verlopen.

Robert van Hennik, systeemtherapeut en opleider in de Viersprong te Halsteren, nam het publiek mee in zijn maatschappelijke beschouwingen over transities. Op een interactieve en creatieve manier liet hij het publiek meedenken over de manier waarop de maatschappij zich ontwikkelt door middel van transities en welke invloed deze maatschappelijke transities hebben op onze dagelijkse beroepspraktijk. Hij deed dit via enkele prikkelende beelden en vragen zoals: 'Denk terug aan de oudste persoon die je gekend hebt. Ga eens na wat deze persoon in onze huidige maatschappelijke veranderingen schokkend zou vinden en welke veranderingen deze persoon wel als positief zou ervaren.'

Van Hennik legde parallellen tussen biologische en sociologische veranderingen via het begrip *tipping point* van Marten Scheffer (2009), een ecooloog die systemen en hun natuurlijk evenwicht onderzoekt. Van Hennik demonstreerde *tipping point* aan de hand van een stoel die hij op één poot liet balanceren. Hij gaf dan de stoel een klein zetje, waardoor ze kantelde en omviel. Het vallen van de stoel is onomkeerbaar. Het kantelpunt van de stoel illustreerde dat in de nabijheid van zo'n omslagpunt universele wetten werkzaam zijn, zowel zichtbaar in het alledaagse als in complexe ecologische en maatschappelijke systemen. Er ontstaat een omslagpunt wanneer een systeem snel en plots op invloeden vanuit de omgeving reageert. Het voorbeeld van de stoel toonde hoe

'De tuinjongen met het gouden haar: over de kracht van transities'

onomkeerbaar deze omwentelingen kunnen zijn. Om ons bewust te maken van transitiebewegingen en ons er kritisch tegenover te helpen verhouden, liet Van Hennik de zaal vervolgens over de volgende vragen nadenken: over welke transities maak je je nu zorgen? Welke waarden komen hierdoor onder druk te staan? Tegenover welke dominante opvatting of geïnstitutionaliseerde praktijk voel je protest? Is er een veranderingswens? Welke? De antwoorden op deze vragen werden door elke deelnemer op papier gevisualiseerd. Deze beelden werden nadien aan een draad in de zaal opgehangen, wat een kleurrijk tafereel opleverde.

Vervolgens nam Marita de Sterck het woord. Ze studeerde literatuur- en perswetenschappen en culturele antropologie. Ze is jeugdboekenschrijfster en doceert literatuur en antropologie aan de bibliothekschool te Gent. Ze sprak op een boeiende manier over de kracht van niet-westerse transitierituelen en -verhalen bij faseovergangen. Ze bracht de ongecensureerde versie van verhalen en rituelen over liefde, verlies, erotiek, agressie en taboes. Ze vertelde bijvoorbeeld over de groeirituelen van de Ticuna-Indianen in het Braziliaanse Amazonewoud. Deze verhalen en rituelen werden met veel enthousiasme door het publiek onthaald. Ze deden ons denken aan de voor kinderen bijgewerkte en gecensureerde traditionele westerse volkssprookjes zoals van de gebroeders Grimm. Maar in hoeverre dragen juist deze oudere, ongecensureerde en confronterende oerverhalen niet bij tot een psychisch gezond blijven? Gaat het hier niet om, zoals De Sterck het noemt, 'narrative holding and containment' van tegelijk optredende tegenstrijdige emoties en gedachten bij belangrijke transities? Nodigen zij ons niet uit om de eigen tekorten te verdragen en ruimte te laten voor

het vreemde in onszelf en de ander?

Ik merkte bij mezelf hoe ik tijdens deze lezing op een metaforisch-creatieve wijze tot de essentie van transities en tot een dieper contact met mijn diepste zelf werd teruggebracht. Hoe vervelend onzekerheid, angst en pijn ook voelen, het zijn natuurlijke toestanden bij elke verandering. Dit leren accepteren en verdragen brengt juist nieuwe groeikansen met zich mee.

Na de lunch sprak Bruno Hillewaere, systeemtherapeut in de Viersprong te Halsteren, geassisteerd door Jasmina Sermijn, systeemtherapeute werkzaam in Hestia (centrum voor psychotherapie in Mechelen) over 'adolescentie als transitie voor de jongere en het gezin: ook het systemisch denkkader verandert mee'. De systeemtherapie heeft de laatste decennia veel veranderingen en uitdagingen gekend. Als uitgangspunt hierbij gebruikte Hillewaere een citaat van Picasso: 'Originality does not mean creating something new, it means going back to the origin.' Hij illustreerde dit met video-interviews waarin we grootmeesters als Bateson, Minuchin en Andolfi aan het werk konden zien. Dit videomateriaal toonde duidelijk hoe elk van hen vanuit een ander perspectief het concept adolescentie en het therapeutisch werken met adolescenten benaderde.

Daarna kwam er een vertaalslag naar de eigen praktijk via een video-interview van Hillewaere door Sermijn. Hillewaere gaf tijdens het interview aan hoe een integratie van al deze modellen tot een rijkere kijk leidt. Hij benadrukte het belang van gelijkwaardigheid in posities, en van verbinding en dialoog om recht te kunnen doen aan de verschillende posities van jongeren en ouders. Om dit te illustreren gebruikte hij een citaat toegeschreven aan Hodding Carter in 1953, een progressieve journalist uit het zuiden van de Verenigde Staten:

'De tuinjongen met het gouden haar: over de kracht van transities'

'There are two things we should give our children: one is roots, and the other is wings.' Je kunt je vleugels pas uitslaan als je sterke wortels hebt.

De dag werd afgesloten door Greet Spingaer samen met Anik Serneels, systeemtherapeute met als specialisatie narratieve gezinstherapie, en werkzaam bij het Universitair Centrum Kinder- en Jeugdpsychiatrie Antwerpen. Ze namen ons mee in hun therapeutisch werken met gezinnen die kwetsbare transitiemomenten doormaken, zoals een echtscheiding of het verlies van een dierbare. Aan de hand van concreet casusmateriaal demonstreerden zij het belang van het creëren van een 'transitionele ruimte' via beelden of metaforen om de angst en onzekerheid van transities te dragen.

Spingaer werkte met de metafoor van de zorgsteen op een eiland in het verwerken van de dood van vader en broer in een gezin. Zij toonde ook via beeldmateriaal hoe er thuis een 'papaplek' met klei gecreëerd kon worden, zonder dat de gezinsleden erover hoefden te spreken. Serneels gebruikte de rivierteekening als transitie-symbool bij een gezin om de pijnlijke aspecten van echtscheiding een plek in het water te geven. Op de oever zoeken ze naar houvasten, krachtbronnen en doelen om vanuit deze veilige plek te kijken wat tot deze transitie geleid heeft. Ze onderzoekt hoe mensen aspecten uit het verleden en het heden naar de toekomst kunnen meenemen. Beide verhalen toonden mooi aan hoe gevoelige transitiethema's op een metaforische manier onrechtstreeks aan bod kunnen komen.

Het gaf mij concrete houvasten om in de eigen therapeutische praktijk aan de slag te gaan met deze en andere metaforen. Beeldend werken vraagt van mij als hulpverlener om uit mijn comfortzone te komen, mij flexibel op te stellen, in de hier-en-nu-ervaring te blijven en mijn creatief vermogen te gebruiken. Het is voor mij het bekende durven loslaten en meegaan met de stroom van wat zich op dat moment voordoet.

Deze boeiende en energieke dag werd afgesloten met ruimte voor vragen uit het publiek. Wat bij mij het meest is blijven hangen, is de kracht van transities en het belang van verbinding en dialoog. Transities bieden kansen en mogelijkheden door in het nu en in dialoog met de ander tussen verlies en herstel te 'pendelen'. Zo kunnen we doorgroeien naar iets nieuws, een 'generatief moment' dat nieuw licht werpt op actuele problemen of vraagstukken.

Krista Mommen, klinisch psychologe, is opleider bij Rapunzel, tevens werkzaam als psychotherapeute bij Ligase, therapiepraktijk te Keerbergen, en als coach en trainer bij Passus, begeleiden van leertrajecten, te Leuven. E-mail: krista.mommen@passus.be.

Literatuur

Scheffer, M. (2009). *Critical transitions in nature and society*. Princeton, NJ: Princeton University Press.